

**DORIVOR KIPREY (IVAN –CHOY) O`SIMLIGIDAN DAMLAMA
TAYORLASH VA QANDAY KASALLIKLARGA ISHLATILISHI****Eshpulatov Shavkat Yahshievich**

Farg`ona davlat universiteti, q.x.f.n.

Mamadaliyev Muhammadkarim Zoyirjon o`g`li

Farg`ona davlat universiteti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6634105>

Annotatsiya. Dorivor o`simliklarni yetishtirish, xalqimizni dorivor tabiiy dorivor o`simliklarga bo`lgan talabini qondirish, odamlarda uchrovchi, anemiya, gastrit, oshqozon yarasi, kolit, pankreatit, prostatit va prostata bezining yallig`lanishi, bepushtlik (erkak va ayol), yuqori qon bosimini pasaytirish uchun, sil, bronxit, traxeit, faringit va nafas olish tizimining boshqa kasalliklari, ekspektoran sifatida yo'talayotganda, yuqori harorat antipiretik sifatida, taloqdagi patologik jarayonlar bilan, turli dermatologik kasalliklarda, herpes, terining ba'zi metabolik teri kasalliklari va imunitetni oshiruvchi sifatida ivan-choydan foydalaniladi.

Kalit so`zlar: Ivan-choy, flavonoidlar, karotinoidlar, organik kislotalar, taninlar, triterpenoidlar anemiya, gastrit, oshqozon yarasi, kolit, pankreatit, prostatit

**ПРИГОТОВЛЕНИЕ ЛЕКАРСТВ ИЗ КИПРСКОГО (ИВАН-ЧАЙ) РАСТЕНИЯ
И КАК ПРИМЕНЯТЬ ЕГО ПРИ ЗАБОЛЕВАНИЯХ**

Аннотация. Выращивание лекарственных растений, удовлетворение потребности нашего народа в натуральных лекарственных растениях, распространенных у человека анемии, гастритах, язвах, колитах, панкреатитах, простатитах и воспалениях предстательной железы, бесплодии (мужском и женском), повышенном артериальном давлении для снижения давление, туберкулез, бронхит, трахеит, фарингит и другие заболевания дыхательной системы, как отхаркивающее средство от кашля, высокая температура, как жаропонижающее, при патологических процессах в селезенке, при различных дерматологических заболеваниях, герпесе, некоторых обменных кожных заболеваниях и для повышения иммунитета иван -чай используется как.

Ключевые слова: Иван-чай, флавоноиды, каротиноиды, органические кислоты, дубильные вещества, тритерпеноиды анемия, гастрит, язва, колит, панкреатит, простатит.

**PREPARATION OF DRUGS FROM CYPRUS (IVAN-TEA) PLANT AND HOW
TO USE IT FOR DISEASES**

Abstract. Cultivation of medicinal plants, meeting the demand of our people for natural medicinal plants, common in humans, anemia, gastritis, ulcers, colitis, pancreatitis, prostatitis and inflammation of the prostate gland, infertility (male and female), high blood pressure to reduce pressure, tuberculosis, bronchitis, tracheitis, pharyngitis and other diseases of the respiratory system, as an expectorant cough, high temperature as an antipyretic, with pathological processes in the spleen, in various dermatological diseases, herpes, some metabolic skin diseases and boosting immunity ivan-tea is used as.

Key words: Ivan-tea, flavonoids, carotenoids, organic acids, tannins, triterpenoids anemia, gastritis, ulcers, colitis, pancreatitis, prostatitis

KIRISH

Dorivor ivan-choydan damlama qanday tayyorlash va ichish kerak? Bu savolga javobni quydagicha izohlash mumkin. Universal doza yani hamma uchun mos keluvchi damlamani tayyorlash uchun : 1 choy paketi uchun 1 stakan qaynoq suv oling. Siz konsentrlangan ichimlikni tayyorlashingiz mumkin: 1 stakan qaynoq suv uchun 2 choy paketi. 15 daqiqa davomida choy damlab qo'ying. Kuniga 2 marta 1 stakan oling, ovqat bilan birga bo'lishi mumkin. Davolash kursi 30 kun. asal o'simligi Ivan-choy asal unumdorligi yuqori bo'lgan o'simlik hisoblanadi. Ehtimol, o'rmon zonasining o'tlari orasida bu ko'rsatkichlarda uning tengi yo'q. O'rim-yig'im yillarida 1 ga o'tdan 600 kg asal olinadi. Olovli asal o't bilan bir xil dorivor xususiyatlarga ega. Kattalar va bolalar uchun, ayniqsa gripp, shamollash uchun foydalidir. U o'zining tonik, yallig'lanishga qarshi, antiviral, zarflovchi xususiyatlari bilan mashhur. U yoqimli nozik ta'mga ega, u suyuq, shaffof, yashil rangga ega, oq donalar shaklida tez kristallanadi. Ivan-choy o'ti gullarining nektarida glyukoza va fruktozaning yuqori miqdori aniqlangan bo'lib, garchi ularning darajasi ko'p jihatdan ob-havo sharoitlariga bog'liq. Ivan-choy o'ti tor bargli (tol-choy) urogenital soha kasalliklari, ayniqsa prostatit va prostata adenomasi bilan og'rigan erkaklar uchun birinchi tanlov dorivor o'simlik hisoblanadi. Shuningdek, o't dermatologiya va stomatologiyada ko'plab qo'llaniladi. Nevroz uchun tinchlantiruvchi vosita sifatida, oshqozon yarasi, kolit, gastrit uchun yallig'lanishga qarshi vosita sifatida buyuriladi. O'tning saratonga qarshi xususiyatlari ilmiy jihatdan isbotlangan. U onkologik kasalliklarning kompleks terapiyasiga kiritilgan. Xronikalarda ko'proq qadimgi Rossiya g'ayri oddiy o'simlik haqida so'zlar bor edi, bu Ivan-choy deb nomlangan. Endi uning boshqa ko'plab nomlari bor, ular orasida "o't o'ti" yoki "Koporskiy choyi" bor. Shu bilan birga, bu o'simlik nafaqat xalq tabiblari va tabiblari tomonidan ishlatilgan.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

O'simlik momiq qila boshlaganida (bu gullashdan keyin sodir bo'ladi), qishloqlardagi yostiqlar va matraslar ko'pincha paxmoq bilan to'ldirilgan. Faqat Rossiyada emas, balki butun Yevropada bu o'simlikdan choy juda hurmatga sazovor edi: u har doim imperatorlar va podshohlarga xizmat qilgan. 19-asrda aynan shu zavod Rossiyadan Yevropa mamlakatlariga eksport qilishda birinchi o'rinlardan birini egallagan. Bu o'simlik uzunligi bo'yicha farq qilishi mumkin. Ko'p jihatdan, bu omil o'sadigan joyga bog'liq. Agar o'sish joyi ochiq chekka bo'lsa, u holda Ivan-choy balandligi ikki metrga yetishi mumkin. Va agar o'simlik daraxtlar soyasida o'ssa, u 15-20 sm dan oshmasligi mumkin. Qiziqarli fakt: Ivan choyi turli kataklizmlar va ofatlardan keyin tabiiy muvozanatni tabiiy tiklovchi hisoblanadi, deb ishoniladi. Bu o'simlikning ulkan maydonlari o'sadi va tuproq muvozanatini tiklashga yordam beradi, boshqa o'simliklarning o'sishini rag'batlantiradi va mikroiklimni tiklaydi. Bu o'simlikni deyarli butun Rossiyada topish mumkin. O'rmon chekkalarida, torf murvatlarida, shuningdek, suv havzalari yaqinidagi joylarda osongina ko'rish mumkin. Uni yo'llar bo'ylab topish odatiy hol, lekin bu o'simliklar yig'ish va yig'ish uchun mos emas. Yevropa va Osiyoning boshqa mamlakatlarida bu o'simlik deyarli topilmaydi. Ivan choyining foydali xususiyatlari bu o'simlikdan tayyorlangan choy nihoyatda mazali va sog'lom, tonik va mustahkamlovchi xususiyatlari uchun u ko'plab professional sportchilar tomonidan yuqori baholanadi.

Qiziqarli fakt: Ivan choyi shunday kuchli tonik ta'sirga egaki, u Coca-Cola va qahva bilan bemalol raqobatlasha oladi. S vitamini miqdori bo'yicha u limondan yaxshiroq, antioksidantlar miqdori bo'yicha esa yashil choydan bir pog'ona yuqori. O'simlik juda ko'p turli xil moddalarni

o'z ichiga olganligi sababli, uning dorivor xususiyatlari ro'yxati juda xilma-xildir. Ulardan asosiylari quyidagilardir: O'simlik yetarli darajada ko'p miqdorda C va B vitaminlarini o'z ichiga olganligi sababli, u tananing himoya funktsiyalarini saqlab turish qobiliyatiga ega, shuningdek, organizmda qon hosil bo'lishini rag'batlantiradi. Ivan-choyga asoslangan xalq tabobati va dori-darmonlar tanadagi barcha metabolik jarayonlarni normallashtirishga yordam beradi. Ko'p jihatdan, u tol qobig'i, eman daraxti, shuningdek, ayiqning quloqlari kabi dorivor o'simliklardagi bunday etakchilarning antiseptiklaridan oshib ketadi. Buning sababi, o'simlik tarkibida flavonoidlar, karotinoidlar, organik kislotalar, taninlar, triterpenoidlar kabi moddalarning ko'pligi. To'plam turli infeksiyalar va yallig'lanish jarayonlarini davolash uchun samarali antiflogistik va antiseptik vosita sifatida ishlatiladi. Bundan tashqari, profilaktika chorasi sifatida juda foydali. Ivan choyi erkak uchun eng yaxshi yordamchidir. Uning tarkibi foydali moddalar erkaklarning "ikkinchi yuragi" - prostata bezining umrini uzaytiradi. Bundan tashqari, Ivan-choy quvvatni, erkaklik funktsiyani yaxshilaydi.

Bu tananing suv va elektrolitlar muvozanatini normallashtirishga yordam beradi, o'rtacha diuretik ta'sirga ega, shuningdek, qon bosimiga ta'sir qiladi (uni pasaytiradi). Bu tan olingan sedativ va gipnoz, u ham sintetik emas, balki tabiiydir. Charchoqni bartaraf etishga, doimiy stressni engishga yordam beradi, haddan tashqari qo'zg'aluvchanlikni yo'qotadi, bosh og'rig'i va uyqusizlikka yordam beradi. Barcha jarayonlarning ishini normallashtiradi. Bu antiiallergik vositadir. Yaraning bitishini tezlashtirishga yordam beradi, shikastlangan teri joylarini granulyatsiya va epitelizatsiya qiladi. Og'riqni bartaraf etish uchun mo'tadil va bosqichma-bosqich xususiyatga ega. U laktatsiya davrini yaxshilash va uzaytirish xususiyatiga ega, shuning uchun onalar uchun tol choyidan choy ichish tavsiya etiladi. Bundan tashqari, u chaqaloqlarning salomatligi va himoya funktsiyalarini yaxshilaydi. Ivan choyi barglari yaxshi tozalash xususiyatlariga ega. Aslida, bu tabiiy adsorbent bo'lib, toksinlar va toksinlardan xalos bo'lish uchun foydalanish tavsiya etiladi. Antitumor xususiyati. Terining qarish jarayonini sekinlashtirishga yordam beradi. Tibbiy amaliyotga ko'ra, ushbu to'plam quyidagi kasalliklar uchun foydali ekanligi aniqlandi: anemiya bilan; gastrit, oshqozon yarasi, kolit, pankreatit; prostatit va prostata bezining yallig'lanishi; bepustlik (erkak va ayol); yuqori qon bosimini pasaytirish uchun; sil, bronxit, traxeit, faringit va nafas olish tizimining boshqa kasalliklari; ekspektoran sifatida yo'talayotganda; da yuqori harorat antipiretik sifatida; taloqdagi patologik jarayonlar bilan; turli dermatologik kasalliklarda; herpes bilan; terining ba'zi metabolik teri kasalliklari.

TADQIQOT NATIJALARI

Qo'llash mumkin bo'lmagan holatlar Deyarli barcha dorivor o'simliklar, shuningdek, ulardan foydalanish bilan yaratilgan preparatlar va mahsulotlarning bir qismi borligiga qaramay yon effektlar va kontrendikatsiyalar, bu o'simlik deyarli qo'rqmasdan ishlatilishi mumkin. Bu o'simlikning yagona kontrendikatsiyasi - bu individual intolerans. Ivan choyi hatto chaqaloqni ko'tarishda yoki emizish paytida ham olinishi mumkin. Boshqa hollarda, dorivor o'simlik shunchaki farovonlikni yaxshilash uchun qabul qilingan bo'lsa ham, dozalari va qabul qilish chastotasini aniqlash uchun birinchi navbatda shifokor bilan maslahatlashish tavsiya etiladi. Qanday qilib yig'iladi va ishlov beriladigan qismning nuanslari Iloji bo'lsa, o'zni o'zingiz yig'ish yaxshidir. O'simlikni yig'ish uchun tavsiya etilgan davr yozning o'rtalari - kuzning boshidir. Shu bilan birga, yig'ishda juda ehtiyot bo'lish va o'simlikka zarar bermaslik juda muhimdir.

To'planning boshlanishi uchun signal gullashning boshlanishi hisoblanadi. O'simlik "to'kishni" boshlashi bilan barglarni yig'ish tavsiya etilmaydi. Agar barglarda zarar, axloqsizlik, chang bo'lsa - ularga tegmaslik kerak. Bir nechta o'simliklardan bir nechta barglarni kesish yaxshidir. Ivanchoy gullari barglarni suyultirishga yordam beradi. O'rim-yig'imdan keyingi qadam quritishdir. Yig'ilgan xom ashyoni tekis yuzaga, yopiq xonada soyabon ostida va yaxshi qoralama bilan yotqizish kerak. Quritgandan so'ng, barglar va gullar qog'oz qoplarga yotqiziladi va ikki yildan ko'p bo'lmagan muddatda saqlanadi. Qiziqarli fakt: agar oddiy choyni faqat bir marta qaynatish mumkin bo'lsa, Ivanchoyi yana qaynatilganda ham foydali xususiyatlarini saqlab qoladi. Odatiy tayyorgarlikdan tashqari, barglar quyidagilar bo'lishi mumkin: quriydi; burish; fermentatsiyani amalga oshiring. Quritish sodir bo'ladi quyida bayon qilinganidek: yig'ilgan xom ashyo yuviladi, undan keyin ular nozik bir qatlamga (5 sm gacha) yotqiziladi va bir kunga qoldiriladi. Ularni vaqti-vaqti bilan silkitib turish kerak. Burish ko'proq mehnat talab qiladigan jarayondir. Yig'ilgan barglar ikki qol bilan olinishi va ishqalanishi kerak.

MUHOKAMA

Shunday qilib, kichik "kolbacha" olinadi. Barglari o'z sharbatidan qorayishni boshlaguncha ularni shu tarzda maydalang. Ushbu jarayon tufayli choy g'ayrioddiy xushbo'y bo'ladi, choy fermentatsiyasi bu jarayon dorivor xom ashyoni odatiy xarid qilishdan ko'ra ko'proq vaqt talab etadi, ammo bunga arziydi. Fermentatsiya oddiy sabablarga ko'ra amalga oshiriladi, chunki hosil barglarda olinadi odatiy tarzda tarkibida sezilarli darajada kamroq protein mavjud. Ammo bu dorivor o'simlikning yallig'lanishga qarshi xususiyatlaridan mas'ul bo'lgan oqsildir. Bundan tashqari, fermentatsiya barglardan oksalat kislotasini yo'q qilishga yordam beradi. Fermentatsiya nafaqat yig'ilgan xom ashyolardan, balki o'ralgan barglardan ham sodir bo'ladi. Tayyorlangan xom ashyo mos shakldagi sirlangan tekis idishga solinadi. Qatlamning qalinligi 5 sm dan oshmasligi kerak. Keyingi, ho'l mato bo'lagi olinadi va barglar u bilan qoplanadi. Xom ashyoni 8-12 soat davomida doimiy harorat 26-28 daraja Selsiy bo'lgan iliq joyda qoldirish kerak. Shu bilan birga, ushbu bosqichda o'tli hid asta-sekin mevalarning ulushi bilan gulli hidga o'zgaradi. Belgilangan vaqtdan keyin barglar ochiladi. Buralgan kolbasa qaychi bilan kesiladi va pergament qog'oz bilan qoplangan tekis pishirish varag'iga joylashtiriladi. Qatlam 1,5 sm dan oshmasligi kerak, yotqizilgan barglar pechga joylashtiriladi va 50 daraja haroratda quritiladi. Barglari odatdagi qora choyga o'xshash rangga ega bo'lganda tayyor bo'ladi. Agar siz bargni bossangiz, u sinadi, lekin u changga aylanmasligi kerak. Agar xom ashyo pechda haddan tashqari ko'p bo'lsa, ular quruq qog'oz hidiga o'xshaydi. Ivanchoyi bilan an'anaviy dorilar ko'p qirrali foydali xususiyatlar tufayli bu o'simlikning foydaliligi nafaqat xalq tabiblari va tabiblari, balki an'anaviy shifokorlar tomonidan ham tan olingan.

XULOSA

Xalq tabobatida Ivanchoyi bilan retseptlar an'anaviy xushbo'y choyga qo'shimcha ravishda, xalq shifokorlari bu o'tdan turli xil kasalliklarga yordam beradigan juda ko'p turli xil vositalarni tayyorlaydilar. Menopauzaning namoyon bo'lishini kamaytirish uchun Ivanchoyining damlamasi uchun retsept bunday holda, faqat bu o'simlikning gullari ishlatiladi. Ular birinchi navbatda quritish va maydalash uchun to'planishi kerak (yoki dorixonada do'konida tayyor kolleksiyani sotib oling). Yarim bo'sh bo'lishi uchun tayyor xom ashyoni litrli idishga quyish kerak. Keyin kolleksiyaga yarim litr aroq quyiladi va mahkam yopiladi. Dori-darmonni quyosh nurlari kirmaydigan joyda bir oy davomida infuz qilish kerak. Vaqti-vaqti bilan idishni silkitib

qo'yish mumkin. Menopauzaning noxush alomatlari va namoyon bo'lishi bilan damlama har kuni ovqatdan oldin olinadi. Tavsiya etilgan doz - kuniga uch marta 30 tomchi. Surunkali bronxitni davolash uchun choy retsepti Ivan choyini yig'ishdan tashqari, bu holda sizga mandarin qobig'i ham kerak bo'ladi. Uni quritib, keyin kukunga maydalash kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi hududini o'simliklar karantinidagi zararli organizmlardan himoya qilish va o'simliklar karantini sohasida ruxsat berish tartib-taomillaridan o'tish tartibi to'g'risidagi Nizomlar. Toshkent 2018 y. 119 b.
2. Sh.Sheraliyev. O'simliklar karantinida fitoekspertiza.Toshkent.2008y. Karantin tekshiruv va ekspertizasida namunalarni tanlash usullari. Toshkent 2016.
3. Nurmatov Sh., Mirzajonov Q, Avliyoqulov A va b. Dala tajribalarini O'tkazish uslublari. –Toshkent: O'zPITI, 2007.
4. Sulaymonov B.A., Boltaev.B.S va b. O'simliklar klinikasida bog', tokzor va dala ekinlarining zararkunanda, kasalliklarini aniqlash hamda ularga qarshi kurashish usullari. – Toshkent: Navro'z, 2018.
5. Eshpulatov Shavkat Yahshievich, Mamadaliyev Muhammadkarim Zoyirjon o'g'li, DORIVOR KIPREY (IVAN-CHOY) O'SIMLIGINI FOYDALI XUSUSIYATLARI. SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL 2022.1
6. O'zbekiston Respublikasi hududida tarqalgan karantindagi zararkunanda va begona o'tlar ro'yxati.- Toshkent: Munis desing group, 2018.
7. Хайдаров, Ж., Мамадалиев, М., Эргашова, Х., & Орифжонова, У. (2021, August). USE OF BIOLOGICALLY ACTIVE SUBSTANCES IN PEST
8. Ш Эшпулатов, Н Тешабоев, М Мамадалиев
9. INTRODUCTION, PROPERTIES AND CULTIVATION OF THE MEDICINAL PLANT STEVIA IN THE CONDITIONS OF THE FERGHANA VALLEY
10. N Teshaboyev, M Mamadaliyev, G Abdullayeva, S Matmisayeva
11. FIGHT AGAINST THE SPIDER IN THE FIG
12. J Xaydarov, N Teshaboyev, M Mamadaliyev, S Voxobova. (2021,August).QUARANTIC FACILITIES OF PLANTS IN GREENHOUSES AND WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF FIGHTING AGAINST THEM